

Samenvatting van het rapport

HARDE VALUTA

De illegale diamantsector in de
Democratische Republiek Congo en haar
buurlanden

The Diamonds and Human Security Project

Auteur: Christian Dietrich

Vertaling: Richard Hengeveld

Datum: Augustus 2002

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Mededeling

De studie *Hard Currency: The Criminalized Diamond Economy of the Democratic Republic of the Congo and its Neighbours* is een Occasional Paper van het Diamonds and Human Security Project. Dit project is een samenwerkingsverband van Partnership Africa Canada (Ottawa, Canada), International Peace Information Service (Antwerpen, België) en Network Movement for Justice and Development (Freetown, Sierra Leone). Het doel van het project is meer inzicht te verschaffen in de handel in conflictdiamanten en te bevorderen dat er een einde komt aan deze handel. Het onderzoek voor deze studie werd uitgevoerd in 2001 en 2002. De auteur heeft voor zijn onderzoek verschillende reizen naar centraal en zuidelijk Afrika gemaakt en was ten tijde van het schrijven gedetacheerd in Antwerpen bij de International Peace Information Service.

De opinies in het rapport zijn die van de auteur en het project en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de meningen van de organisaties die het project ondersteunen. Engelse en Franse versies van het volledige rapport en van deze samenvatting zijn te bestellen bij Partnership Africa Canada en te downloaden van de hieronder genoemde website.

Het Diamonds and Human Security Project wordt ondersteund door het Program on Global Security and Sustainability van de John D. and Catherine T. MacArthur Foundation, Canadian International Development Agency, Department for International Development (Engeland), The Canadian Catholic Organization for Development and Peace, International Development Research Centre, Department of Foreign Affairs and International Trade (Canada), The Canadian Autoworkers Social Justice Fund, Inter Pares, CUSO, Terre Sans Frontières, Centre Canadien d'Étude et de Coopération International en verscheidene andere organisaties.

Andere titels in deze serie, te verkrijgen bij Partnership Africa Canada:

- *Destablizing Guinea: Diamonds, Charles Taylor and the Potential for Wider Humanitarian Catastrophe.*
- *Diamonds: Forever or for Good? The Economic Impact of Diamonds in Southern Africa.*
- *Fire in the Ice: Benefits, Protection and Regulation in the Canadian Diamond Industry.*

Copyright

Vertaling van: Christian Dietrich, *Hard Currency: The Criminalized Diamond Economy of the Democratic Republic of Congo and its Neighbours – Summary Version* (ISBN 1-894888-06-5). Occasional Paper 4 van het Diamonds and Human Security Project.
Serieredacteur: Ian Smillie.

© Partnership Africa Canada, juni 2002

Partnership Africa Canada
323 Chapel St.
Ottawa, ON K1N 7Z2
Canada
www.partnershipafricacanada.org

International Peace Information Service:
<http://users.skynet.be/ipis/mainuk.htm>

Network Movement for Justice and
Development: www.nmjd.f2s.com

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting van het rapport <i>Harde valuta</i>	4
Inleiding	4
Democratische Republiek Congo	5
Centraal-Afrikaanse Republiek	7
Angola	7
Wat zijn ‘conflictdiamanten’?.....	8
Conclusies en aanbevelingen	9
Afkortingen.....	12

Voorwoord

Deze publicatie is een vertaling van de samenvatting van de studie *Hard Currency: The Criminalized Diamond Economy of the Democratic Republic of the Congo and its Neighbours*, gemaakt door Christian Dietrich in opdracht van Partnership Africa Canada. Het Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika (NiZA) heeft het in het kader van haar lidmaatschap van de Fatal Transactions-campagne in het Nederlands laten vertalen, zodat de feiten over de rol die diamanten spelen in 'Afrika's Eerste Wereldoorlog' zo breed mogelijk bekend worden.

Fatal Transactions is een internationaal samenwerkingsverband tussen verschillende Europese en Afrikaanse ontwikkelingsorganisaties. Gezamenlijk zetten zij zich in voor een effectief systeem om handel in grondstoffen uit conflictgebieden te controleren, zodat de handel in grondstoffen niet bijdraagt aan het voortduren van oorlogen in Afrika. Dit rapport toont eens te meer aan hoe hard dit nodig is. In landen als Angola en de DRC is vrijheidsstrijd een strijd om verrijking geworden. Omdat oorlogen zo winstgevend zijn, is vrede voor de strijdende partijen nauwelijks aantrekkelijk. De burgerbevolking is hiervan het slachtoffer. De campagne vraagt steun aan consumenten, bedrijven, overheden en internationale organisaties om de vicieuze cirkel tussen winst en terreur te doorbreken.

Consumenten kunnen hier aan bijdragen door de keuzes die ze maken in hun koopgedrag en door druk uit te oefenen op bedrijven en regeringen. Fatal Transactions is van mening dat bedrijven principes van maatschappelijk verantwoord ondernemen ook in oorlogsgebieden dienen toe te passen. Regeringen en internationale organisaties zoals de Verenigde Naties moeten dit actief controleren en bindende gedragscodes vaststellen voor ondernemen in conflictgebieden. Europese consumenten moeten er zeker van kunnen zijn dat er geen bloed kleeft aan hun diamant, benzine of gouden ring. Geen enkele geopolitieke, financiële of bureaucratische overweging is meer waard dan het leven van een kind in Angola of een moeder in DR Congo.

Het Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika huisvest zowel het nationale als het internationale secretariaat van Fatal Transactions.

NiZA, augustus 2002

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika
Postbus 10707
1001 ES Amsterdam
www.niza.nl/fataltransactions
email : ft@niza.nl

Samenvatting van het rapport *Harde valuta*

Inleiding

De vloek van diamanten

De belangrijkste exporteurs van diamanten in centraal Afrika zijn Angola, de Democratische Republiek Congo (DRC), Congo-Brazzaville en de Centraal-Afrikaanse Republiek. Zij behoren tot de minst ontwikkelde landen ter wereld.

Diamanten zijn een vorm van harde valuta die zeer eenvoudig te verkrijgen en te vervoeren zijn. Dat geldt zowel voor staten als voor particulieren. Diamanten zijn – legaal of illegaal – gemakkelijk te verkopen dankzij de ontoereikende controle in buurstaten en doorvoerlanden in de regio, zoals Rwanda, Burundi, Oeganda, Zambia, Zimbabwe, Tanzania en Zuid-Afrika, en in handelsnaties zoals België, Israël en India. De illegale handel profiteert daarnaast van de sfeer van geheimhouding in de branche. Het onderlinge verband tussen armoede, instabiliteit, eindeloze oorlogsvoering, geweld en diamant lijkt te suggereren dat de rijkdom aan diamanten voor de regio eerder een vloek is dan een zegen.

Centraal Afrika zakt weg in armoede, sociale onrust en oorlog. Dat is terug te voeren op enerzijds de koloniale exploitatie en uitbuiting en anderzijds op de corruptie en roof van staatswege die na de onafhankelijkheidsbeweging zijn doorgegaan.

Te midden van corruptie, economisch verval en steeds meer gewapende conflicten is op basis van diamanten een parallelle economie opgebloeid. Deze verschaft levensonderhoud aan honderdduizenden mijnwerkers en tussenpersonen. Diamanten kunnen ten goede komen aan kleine mijnwerkers, aan exporteurs en aan de schatkist. Zij kunnen echter ook via illegale kanalen worden verhandeld, waarbij de opbrengsten gaan naar leidende figuren in de overheid, criminele netwerken en rebellen groepen. De informele sector – waarvan

diamanten een belangrijke pijler vormen – wordt geplunderd door staatsbeambten én door degenen die de staat ten val proberen te brengen.

De diamantsector stoelt op de droom van de snelle rijkdom: diamanten vereisen weinig investeringen, zijn makkelijk mee te nemen en de handel is, of lijkt, vrijwel oncontroleerbaar. Wat zeker is, is dat een aanzienlijk deel van de internationale diamanthandel gebaseerd is op de vrije stroom van diamanten van duizenden kleine mijnen naar de handelscentra, waarbij staatsgrenzen, controle en belastingheffing geen rol spelen.

De internationale gemeenschap

Vanaf 2000 heeft de internationale gemeenschap prioriteit gegeven aan het onder controle krijgen van deze illegale diamantnetwerken. Men wilde een einde maken aan de oorlogen die door de illegale diamanthandel worden gevoed en de opbrengsten ten goede laten komen aan het land in plaats van aan een criminele elite.

Dit betekent een belangrijke

koerswijziging, want tot eind jaren negentig bestond er internationaal geen aandacht voor diamanten. De hoeveelheid diamanten die de internationale markt bereikte uit landen als Angola, de DRC en de Centraal-Afrikaanse Republiek lag significant hoger dan wat deze landen officieel uitvoerden. Jaarlijks kwamen er diamanten ter waarde van honderden miljoenen dollars op de wereldmarkt waarvan niemand wist waar ze in vredesnaam vandaan kwamen. Deze alarmerende, algemeen beschikbare informatie werd door de overheden van industrielanden in de wind geslagen.

Angola heeft in 2000 officieel voor 740 miljoen dollar¹ aan diamanten uitgevoerd, de DRC voor 240 miljoen en de Centraal-Afrikaanse Republiek voor 60 miljoen. De feitelijke

De Democratische Republiek Congo en zijn buurlanden

¹ Waar in deze samenvatting gesproken wordt over 'dollars', betreft het US dollars.

gezamenlijke productie van deze drie landen lag echter dichterbij de twee miljard dollar. De ironie wil dat de inwoners van deze landen steeds armer worden, terwijl anderen – ondernemers, dieven, moordenaars – rijker worden.

Democratische Republiek Congo

De informele en criminele sector

Een nauwkeurige afbakening van de diamantsector in de Democratische Republiek Congo (het vroegere Zaïre) is niet eenvoudig. Officiële statistische gegevens over de export en de overheidsinkomsten zeggen weinig over de rol die diamanten in de maatschappij en de informele sector van Congo spelen. De inwoners houden zich op de been met informele handel; zij onttrekken zich eenvoudig aan de roofzucht van de staat.

De enorme devaluatie en het gegoochel met de nationale munt, dertig jaar lang, hebben ertoe geleid dat de informele sector werd overgenomen door de dollar. De leidende figuren binnen de overheid hoopten zich op die gedollariseerde informele sector te kunnen richten tegen de tijd dat de formele sector was kaalgeplukt. Deze figuren, die allemaal nauw gelieerd waren aan de lang-zittende dictator Joseph Mobutu, knoopten banden aan met criminele netwerken om de informele handel naar hun hand te zetten. Hierbij hadden ze met name aandacht voor gemakkelijk te exploiteren mineralen zoals diamanten (inclusief diamanten gedolven door rebellen in Angola). Ook profiteerden ze van de verschillen tussen de officiële wisselkoers en de koers op de zwarte markt.

Diamanten sloegen daarbij een brug tussen de informele en de criminele sector. De failliete Zaïrese staat wist te overleven dankzij informele netwerken en hun overlappings met misdaadssyndicaten. Naarmate de opstandelingen van Laurent Kabila en hun buitenlandse helpers eind 1996 voet aan de grond kregen in het oosten van Zaïre, kwamen de opbrengsten uit deze circuits ten goede aan een groeiende oorlogseconomie. De aankomst in mei 1997 van Kabila in Kinshasa, hoofdstad van een land dat op dat moment alleen nog in naam bestond, bezegelde de opkomst van een nieuwe roversclan.

De *Société Minière de Bakwanga* (MIBA), het overheidsbedrijf dat zich met de diamantwinning bezighoudt, produceerde in 1961 18 miljoen karaat diamanten (1 karaat =

0,2 gram). Dat waren er in 1970 nog maar twaalf miljoen, in 1980 acht miljoen en in de jaren negentig bleef de opbrengst steken op 6,5 miljoen karaat. In diezelfde periode werd de informele productie meer dan veertien keer zo groot. Veel daarvan werd aangewend voor de persoonlijke verrijking van president Mobutu en zijn trawanten.

De ‘hervormingen’ van Kabila kwamen neer op meer van hetzelfde, maar dan net een beetje anders. De hoop en teleurstellingen wisselden elkaar telkens af en buitenlandse diamantbedrijven die wilden investeren moesten daarvoor steeds meer neertellen. Laurent Kabila luidde een nieuw tijdperk in van despotisme, waarin corruptie, vriendjespolitiek en overheidsdiefstal de prikkels bleven vormen voor de politieke en militaire elite van Kinshasa.

Kabila werd in januari 2001 vermoord en werd opgevolgd door zijn zoon Joseph. De internationale gemeenschap en de binnenlandse economische partijen ontvingen van de nieuwe leider van het land aanvankelijk veelbelovende signalen, maar het wachten is nog op een echte hervorming.

Afrika's Eerste Wereldoorlog

Aan de lange en treurige Congolese geschiedenis van slecht bestuur, corruptie en plundering door buitenlanders lijkt vooralsnog geen eind te komen. De buitenlandse hoofdrolspelers voeren veiligheidsredenen aan voor hun betrokkenheid in de huidige oorlog in de DRC. Rwanda en Oeganda voerden in 1998 als rechtvaardiging voor hun aanvallen aan dat opstandelingen in het oosten van de DRC bases onderhielden die zij wilden ontmantelen. Angola verdedigde zijn militaire steun aan Kinshasa als middel om de Angolese rebellenbeweging UNITA verder te isoleren en zijn olie-enclave Cabinda aan de Golf van Guinee te beschermen. Zimbabwe en Namibië wezen op een veiligheidsakkoord dat van kracht is tussen de leden van de Southern African Development Community (SADC).

In 2001 was er van deze façade van veiligheidsoverwegingen weinig meer over en werden militairen met name ingezet om zich toegang te verschaffen tot de bodemschatten van het land. Militaire en politieke overwegingen blijven een rol spelen, maar veel aspecten van de huidige oorlog kunnen worden teruggebracht tot de strijd om de minerale rijkdommen van Congo. Diamanten bekleeden op dit moment bij deze plunderingen de eerste plaats. Bij het conflict betrokken landen zoals Rwanda, Oeganda en Zimbabwe – die zelf over

weinig of geen diamanten beschikken – exporteren inmiddels diamanten.

Een nieuw type oorlog

Het gaat in de DRC om een nieuw type oorlog, gekenmerkt door een combinatie van militaire activiteit en handel. Het rapport *Hard Currency*, waarvan dit document de samenvatting is, presenteert details met betrekking tot talloze lucratieve handelsondernemingen die in de Congo zijn opgezet door buitenlandse legers. Hieruit komt naar voren dat de teloorgang van een staat een belangrijk financieel voordeel kan opleveren voor de politieke en militaire elite van aangrenzende landen.

De consequenties van deze combinatie van militaire activiteit en handel reiken ver: het gaat om meer dan alleen het plunderen van bodemschatten in de DRC. In de staten die militairen hebben gestuurd zullen veranderingen optreden in de verhouding tussen burgermaatschappij en leger. Dit zal samen met de veranderde beroepsethiek bij de militairen een diepgaande uitwerking kunnen hebben op regionaal niveau.

De neiging van sterke staten om in de toekomst in te grijpen in een conflict in een buurland zal, evenals de aard en duur van dit ingrijpen, misschien wel worden bepaald door het commerciële succes van de deelnemers in de huidige oorlog in de DRC. De gevaarlijkste gevolgen van zo'n combinatie van buitenlands militair ingrijpen en handel zullen vermoedelijk pas optreden als de oorlog voorbij is en de soldaten naar huis terugkeren. Dan krijgen de overheden te maken met soldaten en officieren die ontevreden zijn met hun lage loon, nu er niet meer vrijuit kan worden geplunderd.

A Tale of Two Cities – Kinshasa en Brazzaville

Het rapport *Hard Currency* beschrijft gedetailleerd de invoer in België van diamanten ter waarde van honderden miljoenen dollars uit Brazzaville. Brazzaville is de hoofdstad van de Republiek Congo*, ook wel Congo-Brazzaville genoemd. Dit land bezit zelf geen diamanten. Waar komt de invoer vandaan?

Een deel van de verklaring ligt in Angola. Angolese diamanten die afkomstig zijn van de informele markt of UNITA-rebellen worden vaak vervoerd via Brazzaville of de DRC, of komen Antwerpen zogenaamd uit deze plaatsen van herkomst binnen. Congo-Brazzaville was een belangrijke afzetmarkt voor UNITA-diamanten toen de rebellen voor 1998 nog de baas waren over de Cuango-vallei en de mijnindustrie aldaar. Dit wordt deels

geïllustreerd door de waarde van de Belgische invoer van ruwe diamanten uit Congo-Brazzaville van meer dan één miljard dollar in de periode 1995–1996. Ook de smokkel van Angolese diamanten is in 2001 toegenomen, waarbij Brazzaville en Kinshasa de meest voor de hand liggende afzetkanalen vormden. De regelgeving op het gebied van diamanten in Congo-Brazzaville is niet erg streng en de belastingen zijn laag, wat erg aantrekkelijk is voor de corrupte internationale diamanthandelaar die zich langs de Afrikaanse smokkelroutes ophoudt.

Een andere verklaring voor de voortdurende groei van de Belgische invoer van diamanten vanuit Brazzaville in 2000 en 2001 is het dalen van de invoer uit Liberia. Tussen 1990 en 2000 vormde Liberia een belangrijk doorvoerstation voor conflictdiamanten uit Sierra Leone en illegale diamanten van elders. Liberia bracht in zijn beste jaren nooit voor meer dan tien à vijftien miljoen dollar aan diamanten van lage kwaliteit voort. Van 1994 tot 1999 heeft het land echter voor 2,2 miljard dollar ruwe diamanten naar Antwerpen uitgevoerd.

In 2000 richtte de VN-Veiligheidsraad zijn blik speciaal op Liberia. Handelaars die Liberia als bron en als doorvoerkanaal gebruikten, richtten zich op andere kanalen. Toen de Veiligheidsraad in mei 2001 een embargo op Liberiaanse diamanten in werking stelde, droogde de Belgische invoer vanuit Liberia op. Tezelfdertijd verdubbelde de invoer vanuit Brazzaville. Ook de dramatische stijging sinds 1999 van de Belgische invoer van ruwe diamanten vanuit de Verenigde Arabische Emiraten kan wellicht worden toegeschreven aan diamanten uit de DRC. Het kan zelfs zijn dat er ook Congolese diamanten naar Hong Kong worden gesmokkeld. Hiervandaan vindt de laatste tijd een aanzienlijke aanvoer van diamanten van DRC-kwaliteit plaats naar België en Israël.

Nog een verklaring is dat de handelaars in de DRC gewoon zijn doorgeslagen met de diamantsmokkel via Brazzaville. De voortdurende wisseling van wetten, ministers en zelfs regeringen in Kinshasa zou een negatief effect hebben op hun activiteiten ter plaatse.

Brazzaville is maar een van de vele doorvoerlanden waarlangs de Congolese conflictdiamanten zich tegenwoordig naar Antwerpen en elders bewegen. Bujumbura, Lusaka, Harare, Kampala, Kigali en Dar es Salaam: overal zijn verlofbrieven en doorvoervergunningen te krijgen. Geen enkel land lijkt erop gebrand te zijn aan deze handel

een einde te maken. De handel levert immers een groei van de informele sector op die in sommige gevallen groter is dan de groei die hun officiële economie laat zien.

Centraal-Afrikaanse Republiek

De diamantwinning in de Centraal-Afrikaanse Republiek is vrijwel uitsluitend kleinschalig van aard. Naar schatting vinden tachtigduizend mijnwerkers emplooi in deze sector. Nadat het land onafhankelijk was geworden, vormden diamanten een van de belangrijkste exportartikelen van de Centraal-Afrikaanse Republiek, maar de productie zakte zienderogen ten tijde van de corrupte regering van president Bokassa.

De faillissementen in de afgelopen jaren van kleinere mijnbouwmaatschappijen in de Centraal-Afrikaanse Republiek zou hebben gelegen aan slechte financiële resultaten. Hun verdwijnen weerspiegelt echter de instabiliteit waardoor de hoofdstad Bangui vanaf 1996 wordt geplaagd. De verkiezing van Ange-Felix Patassé in 1993 heeft niets veranderd aan de manier waarop het land wordt bestuurd. De staat wordt ondermijnd door corruptie en politieke stagnatie. Spanningen tussen de regering en oppositionele groeperingen hebben het land verscheurd langs etnische lijnen.

Centrale rol van hoofdstad Bangui

De diamantreserves in het noorden van de DRC en in de Centraal-Afrikaanse Republiek overlappen elkaar in sterke mate. Diamanten uit de provincie Équateur van de DRC, waarvan een groot deel in handen is van de Congolese rebellen groep MLC (Mouvement pour la Libération du Congo), worden vaak verkocht of witgewassen via de Centraal-Afrikaanse Republiek.

Het land wordt ook in verband gebracht met diamanten afkomstig van de andere belangrijke rebellenfactie van de DRC, de RCD-Goma. Deze groepering wordt gesteund door Rwanda en heeft de diamantstad Kisangani in handen. Er wordt ook beweerd dat diamanten afkomstig van de Angolese rebellenbeweging UNITA via de beurs van Bangui zijn witgewassen.

Bangui is van levensbelang voor de criminele netwerken die diverse rebellengroeperingen in Afrika en elders van wapens voorzien. Deze netwerken slaan van tijd tot tijd winst uit diamanten, hoewel dat niet hun voornaamste bezigheid is. Een van de netwerken werd geleid door Victor Bout, een beruchte wapenhandelaar die zaken deed met UNITA (Angola), de MLC (DRC), de Liberiaanse regering - wat in strijd is

met VN-sancties - en met gewapende groepen in Afghanistan.

De officiële diamantuitvoer van de Centraal-Afrikaanse Republiek ligt aanzienlijk lager dan de hoeveelheid diamanten die uit dat land op de wereldmarkt verschijnt. Op basis van opgaven van kopers in Antwerpen is jarenlang meer ingevoerd uit de Centraal-Afrikaanse Republiek dan er in het land kan worden gewonnen.

De Centraal-Afrikaanse Republiek speelt een relatief kleine rol in de diamantwereld. Wat daar gebeurt heeft internationaal weinig gevolgen.. Toch wordt elk jaar voor niet minder dan honderd miljoen dollar aan illegale en conflictdiamanten via dit land gesluisd of wordt de naam van dit land gebruikt als dekmantel.

Angola

Angola is het eerste land waar het verband tussen de handel in diamanten en het voortduren van de oorlog door de internationale gemeenschap werd waargenomen. De Angolese rebellenbeweging UNITA heeft een groot deel van haar oorlogsinspanningen gedurende meer dan tien jaar bekostigd met diamanten. Deze leverden haar tussen 1992 en 1999 3,7 miljard dollar op. Tussen 1990 en 1992 nam het probleem van de diamantsmokkel hand over hand toe. In 1990 werd voor meer dan 100 miljoen dollar aan diamanten uit Angola gesmokkeld, in 1991 voor zo'n 300 miljoen en in 1992 voor 500 à 600 miljoen dollar.

De rol van UNITA

Toen UNITA-leider Jonas Savimbi de uitkomst van de landelijke verkiezingen van eind 1992 afwees en weer ten strijde trok, overmeesterde hij de Cuango-vallei en andere belangrijke diamantgebieden.

De diamantuitvoer door UNITA bedroeg in 1996 en 1997 niet minder dan tien procent van de werelddiamantproductie, een verbazingwekkend cijfer. UNITA trad in feite op als een onafhankelijke staat. Ze steunde op diamanten om haar kas te spekken en gedurende de wapenstilstand van 1994 tot 1998 de herbewapening te financieren. De snel ontluikende binnenlandse diamantmarkt van Zaïre bood een ideaal kanaal voor de export van UNITA-diamanten, ofwel door de rebellen zelf, ofwel via buitenlandse handelaars met een vergunning van de autoriteiten in Kinshasa.

Toen de oorlog in 1998 weer begon, raakte UNITA de kostbare delen van de Cuango-vallei kwijt. De diamantuitvoer door de rebellen zakte in 1998 pijlsnel tot zo'n 250 miljoen dollar.

Waarschijnlijk wisten de rebellen in 1999 de productie tot op zekere hoogte te vergroten, tot rond de 300 miljoen dollar.

Dankzij de aanvallen die de regering eind 1999 in de centrale hooglanden ondernam, raakte Savimbi de mogelijkheid om nog langer een conventionele oorlog te voeren kwijt. UNITA stapte vervolgens over op een guerrillaoorlog. Hoewel de beweging actief was in bijna elke provincie van Angola, wist zij lange tijd geen diamantreserves van betekenis in handen te krijgen. De diamantwinning door UNITA stortte ineen tot zo'n 100 miljoen dollar in 2000 en nog minder in 2001. De neerwaartse spiraal van UNITA's financiële en militaire slagkracht culmineerde in de dood van Savimbi tijdens een aanval van het Angolese leger in februari 2002.

Angola ná de dood van Savimbi

Zonder officiële oppositie van UNITA moet de diamantsector in Angola wel veranderen. De regering kan de aanval bandieten niet langer afschuiven op rebellen. Uiteindelijk zal de centrale overheid gedwongen worden om ondernemende types uit het regeringsleger in de diamantgebieden de voet dwars te zetten. De illegale toeëigening van bodemschatten door zowel regering als rebellen blijft niet langer verborgen achter het conflict tussen de twee partijen.

Waarschijnlijk zal nu pas duidelijk worden welke werkelijkheid schuilging achter het conflict: namelijk dat de heersende regering en haar nationale strijdkrachten geen eenheid vormen. Het opbreken van rebelleneenheden én legerbelangen in de diamantgebieden leidt in de komende paar jaar wellicht tot verdere destabilisatie. Leidende figuren in de overheid zullen de weg naar particulier gewin geblokkeerd zien, want deze staat of valt over het algemeen met het gebruik van geweld en maffia-achtige syndicaten.

Wat zijn 'conflictdiamanten'?

De term 'conflictdiamanten' wordt algemeen gehanteerd voor diamanten die worden gebruikt ter bekostiging van oorlogen in Afrika, gevoerd tegen wettige, zij het niet per se democratische regeringen.

Het intergouvernementele 'Kimberley-proces' waaraan ngo's, de diamantindustrie en betrokken regeringen deelnemen, hanteert de volgende omschrijving van conflictdiamanten:

Ruwe diamanten, gebruikt door rebellenbewegingen of hun bondgenoten om conflicten te bekostigen die zijn gericht op

het ondermijnen van wettige regeringen, zoals omschreven in de van toepassing zijnde resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties voor zover deze nog van kracht zijn of in andere vergelijkbare resoluties die nog door de Veiligheidsraad zullen worden aangenomen, en zoals opgevat en erkend in Resolutie 55/56 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties of in andere vergelijkbare resoluties die nog zullen worden aangenomen.

Conflictdiamanten kunnen echter niet worden 'weggedefinieerd' door ze uitsluitend te koppelen aan VN-resoluties. Tot op heden hebben deze resoluties nog op geen enkele wijze iets uitgericht tegen het moorden, het geweld, de corruptie, de misdaad en het verval waarmee de diamanthandel in centraal Afrika gepaard gaat.

Grijze gebieden

Afrikaanse conflicten zijn niet duidelijk afgebakende, grijze gebieden. In deze conflicten is het bezit van territorium continu in beweging en staat de legitimiteit van regeringen – soms terecht – ter discussie. Officieren van elkaar bestrijdende legers kunnen zelfs door commerciële belangen aan elkaar verbonden zijn.

Misschien nog belangrijker is dat er een zéér grijs gebied bestaat tussen *conflictdiamanten* en de veel omvangrijkere handel in *illegale*, gesmokkelde, diamanten. De omvangrijke illegale handel, die lange tijd is gedoogd door de erkende diamantbranche en door regeringen over de hele wereld, biedt een dekmantel voor de veel kwaadaardiger conflictdiamanten.

Goed bestuur en goed beheer

De handel in conflictdiamanten en illegale diamanten hangt niet alleen samen met het problematische bestuur in Afrika. Het heeft ook alles te maken met de controle van de invoer in Europa, India, Israël, Noord-Amerika, Japan en andere rijke landen. Regeringen moeten dit onder ogen zien, als zij conflictdiamanten daadwerkelijk willen uitbannen.

Het heeft ook te maken met het beheer in de diamantbranche zelf. Als de branche ongedeed wil overleven en als zij de meer dan welkome banen in Afrika en Azië in stand wil houden, dan moet zij bereid zijn het probleem in zijn totaliteit en samenhang aan te pakken. Daarnaast moet de branche opener worden en veel beter gereguleerd. Ze moet veel meer dan nu bereid zijn om op te treden tegen belastingontduikers, dieven, wapensmokkelaars en opstandelingenlegers die zo veel voordeel behalen uit de illegale en conflicthandel.

Conclusies en aanbevelingen

De historie van slecht bestuur, oorlog en menselijk lijden in centraal Afrika heeft een verwoesting aangericht in de twintigste eeuw, die in de eenentwintigste onverminderd wordt voorgezet.

Diamanten moeten in de eerste plaats minder in plaats van meer schade aanrichten. De opbrengsten moeten aangewend worden ten bate van de burgerbevolking. Regeringen moeten het roer overnemen en verantwoordelijkheid nemen voor het op juiste, eerlijke en open wijze beheren van hun diamantsector. Een argument hiertegen is dat wie een slechte regering meer macht over de diamanthandel geeft, onschuldige kleine mijnwerkers en hun gezinnen hun inkomen ontnemt. Het alternatief is echter een pakken-wat-je-pakken-kunt-regime, waarbij diamanten ongestraft grenzen passeren en tegelijkertijd belastingontduikers, geldwitwassers, wapensmokkelaars en sanctieontwijkers aantrekken. Dat is geen levensvatbare optie.

Diamanten moeten dus niet vrijgegeven worden. Om een verandering te bewerkstelligen, moet het werkelijke probleem worden aangepakt: de kwaliteit van het bestuur in centraal Afrika. Dit betekent onder meer dat overheden én burgers verzekerd moeten worden van eerlijke en legitieme inkomsten uit de bodemschatten van het land, waaronder diamanten. En het betekent dat de diamantreserves goed beheerd moeten worden en dat degenen die in de diamantwinning werkzaam zijn een eerlijk inkomen ontvangen.

Het Kimberley-proces

Eén manier om zowel de aanbod- als de vraagzijde aan te pakken is het creëren van een alomvattend, wereldomspannend systeem voor het certificeren van diamanten. Uit het Kimberley-proces vloeien voorstellen voort voor zo'n systeem. Het eerste doel is ervoor te zorgen dat alle ruwe diamanten die zich tussen landen bewegen, vergezeld gaan van een door de overheid verstrekt certificaat van oorsprong. Ook wordt de statistiek aangepakt. Slechte statistieken, valse statistieken en helemaal geen statistieken teisteren de diamantsector al jaren. De statistische informatie die door regeringen en de diamantsector wordt verstrekt is vaak opzettelijk verwarrend. Dit maakt het mogelijk en zelfs zeer eenvoudig om enorme transacties van illegale en conflictdiamanten te verhullen.

Controle en sancties

Een tweede kwestie heeft te maken met de controle in zowel uitvoer- als invoerlanden. het Kimberley-proces stelt een effectief overheidstoezicht als minimum vereiste. De details van dit toezicht zijn al uitgewerkt, maar de effectiviteit staat of valt met de controlesystemen en met de sancties bij het niet naleven van de regels. Die sancties moeten helder en direct zijn. Een land dat geen greep heeft op zijn reserves en zijn diamantbranche moet van de wettige diamanthandel worden uitgesloten. Een bedrijf dat niet kan aantonen dat de diamanten die het in- en verkoopt schoon zijn, moet ook worden uitgesloten.

Slechts een enkele diamanthandelaar is in de loop der tijd aangehouden voor het smokkelen van diamanten of belastingontduiking. Voor het overtreden van VN-sancties is nog nooit iemand gearresteerd. Handelaars die deze misdrijven begaan, worden door de branche niet uitgestoten, in tegenstelling tot diegenen die mede-diamantairs of diamantbanken bedriegen. Dit laatste misdrijf wordt door de hele sector zeer serieus genomen.

Internationaal inspectiesysteem

Diamanten uit centraal Afrika ter waarde van honderden miljoenen dollars omzeilen jaarlijks grenzen, belastingen en controlemaatregelen, op weg naar de wereldcentra waar zij worden geslepen, gepolijst en verhandeld. Sancties kunnen daarom niet beperkt blijven tot Afrikaanse landen of producenten. Landen zoals België, India en Israël verhandelen, slijpen en polijsten diamanten. In het kader van het Kimberley-proces moeten zij garanderen dat ze ruwe diamanten op een correcte manier verhandelen. Dit kan slechts op een geloofwaardige en betrouwbare manier gebeuren als een internationaal inspectiesysteem deel uitmaakt van totale stelsel van certificering en controle.

Toezicht op nationale controlesystemen

In maart 2002 werd in het kader van het Kimberley-proces een overeenkomst gesloten tussen meer dan 35 regeringen en de EU. Al deze kwesties zijn daarbij naar tevredenheid geregeld, behalve één: het regelmatige, onafhankelijke toezicht op alle nationale controlesystemen. Als dat er niet komt zal het systeem, dat naar verwachting eind 2002 wordt ingevoerd, noch geloofwaardig, noch effectief zijn.

Deze kwestie moet opnieuw worden aangekaart, zowel binnen het Kimberley-proces zelf, als in de Algemene Vergadering van de VN, die al twee keer over de zaak gesproken heeft. Zonodig moet het ook opnieuw aan de orde komen in de Veiligheidsraad die reeds vier groepen deskundigen op pad heeft gestuurd om te adviseren over het vraagstuk van diamanten en conflicten.

Daarnaast is voor het Kimberley-proces van belang dat de VN Expert Panels, de onderzoekscommissie van de Belgische Senaat over de uitbuiting van centraal Afrika (met name de Congo) en regionale politie-initiatieven in samenwerking met Interpol, voortgang vinden.

Democratische Republiek Congo

De VN-Veiligheidsraad moet diamanten uit de DRC op gelijke wijze behandelen als die uit Angola en Sierra Leone. De Raad moet van alle staten eisen dat zij de directe of indirecte invoer van ruwe diamanten uit de DRC beperken tot die diamanten die onder controle staan van de regering van de DRC via een certificeringssysteem dat voldoet aan de bepalingen van het Kimberley-proces.

De regering van de DRC moet een internationaal erkend diamant-taxateur aanstellen.

Vanuit het Kimberley-proces moet er een onafhankelijke inspectiemissie worden aangewezen die ervoor moet zorgen dat de DRC voldoet aan de minimumvereisten van het Kimberley-proces, zodra de regering van de DRC de juiste wijzigingen in systemen en wetgeving heeft doorgevoerd.

Republiek Congo (Congo-Brazzaville)

De Republiek Congo is inmiddels een belangrijk centrum voor de handel in illegale en conflictdiamanten. Net als Gambia, een ander centrum voor illegale handel, is het land te lang ontsnapt aan de aandacht van de buitenwereld en heeft het terechtwijzingen weten te ontlopen. De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties moet voorrang geven aan deze kwestie en een embargo instellen op alle diamantuitvoer uit de Republiek Congo, tot een volledig en geloofwaardig internationaal onderzoek is ingesteld naar de herkomst en legaliteit van de diamanten die via dit land op de markt komen.

Centraal-Afrikaanse Republiek

De Centraal-Afrikaanse Republiek wordt gebruikt als doorvoerland (of haar naam wordt gebruikt als dekmantel) voor illegale en

conflictdiamanten ter waarde van tientallen miljoenen dollar per jaar. Het is van essentieel belang dat de Centraal-Afrikaanse Republiek zo snel mogelijk deel gaat uitmaken van het Kimberley-proces, om een einde te maken aan het gebruik van haar naam en haar gebied bij de handel in illegale diamanten. Om te zorgen dat het land zich aan de eisen houdt, moet dit gepaard gaan met betrouwbare internationale inspectie.

Diamanten uit landen zonder eigen reserves

Panels van deskundigen van de Verenigde Naties hebben het verband onderzocht tussen de bodemschatten van de DRC en het conflict aldaar. Zij hebben laten zien dat buitenlandse legers actief betrokken zijn bij de roof van bodemschatten, waaronder ook de diefstal van diamanten. De Veiligheidsraad moet hierop nog steeds effectieve actie ondernemen. Met de hoogste urgentie moet de Veiligheidsraad de handel stilleggen in diamanten uit landen die binnen hun eigen grenzen geen diamanten winnen, tenzij zij *boven elke twijfel verheven* bewijs kunnen leveren dat de diamanten op legale wijze zijn verkregen. Dit embargo moet gelden voor Oeganda, Rwanda, Zambia en Burundi.

De afwijkend hoge Belgische diamantimport uit Tanzania vereist meer onderzoek, net als de diamanthandel van Zimbabwe.

Verder moet de Veiligheidsraad het in het Kimberley-proces voorgestelde certificeringssysteem bekrachtigen, *maar de Raad moet daarbij vooropstellen dat het systeem keiharde en ondubbelzinnige regels dient te bevatten voor een regelmatig onafhankelijk toezicht op alle nationale controlesystemen.*

Donororganisaties

Donororganisaties moeten zo spoedig mogelijk besluiten of bi- en multilaterale hulpprogramma's die zich richten op landen die handelen in gestolen diamanten, teruggebracht of opgeschort kunnen worden.

Multilaterale instellingen als het IMF en de Wereldbank moeten bekijken hoe hun programma's in de landen waar diamant wordt gewonnen, kunnen worden bijgesteld zodat ze hervormingen ondersteunen waardoor het Kimberley-proces in bredere kring zal worden nagekomen.

Volgorde van de voorgestelde maatregelen

Een probleem bij de bovenstaande aanbevelingen is de volgorde waarin deze zouden moeten worden uitgevoerd. Het is niet de bedoeling meer grondstoffen en hun opbrengsten ter beschikking te stellen aan slechte regeringen. Noch heeft het zin een embargo in te stellen op diamanten uit de ene bron, als daarmee de smokkel uit de andere wordt bevorderd. Een logische volgorde van ingrepen zou de volgende kunnen zijn:

- Een stringente internationale beoordeling van de diamantsector in de Centraal-Afrikaanse Republiek, Zimbabwe en Tanzania op de mate waarin aan de eisen van het Kimberley-proces is voldaan.
- Parallel hieraan een evaluatie en versterking van de Kimberley-regulering met betrekking tot een regelmatig, onafhankelijk toezicht op alle nationale controlemaatregelen.
- Evaluatie van maatregelen en programma's van donors, met het oog op het aanmoedigen en ondersteunen van een betere naleving van de minimumeisen van het Kimberley-proces.
- Een verbod op de handel in ruwe diamanten uit landen zonder eigen reserves, die in dit rapport en in rapporten van de VN Expert Panels worden genoemd: de Republiek Congo, Rwanda, Oeganda, Zambia, Burundi, Gambia, Togo en Burkina Faso.
- Een gelijktijdige invoering van de minimumeisen van het Kimberley-proces in alle andere landen waar diamanten worden gewonnen en verhandeld.

Buitenlandse militaire inmenging in de DRC

Nooit eerder waren er zulke schrijnende voorbeelden van Afrikaanse legers die buiten de eigen grenzen worden ingezet voor de roof van de natuurlijke rijkdommen van een buurland. Diamanten zullen nooit kunnen bijdragen aan de lotsverbetering van de inwoners van de verschillende landen van centraal Afrika wanneer er geen veilige omgeving is.

Het huidige militaire evenwicht in de regio heeft een vergaand effect op de diamanthandel van de DRC gehad. De handelsactiviteiten van landen die hun manschappen in de DRC inzetten, zeggen iets over de toekomst van de regio. De huidige oorlog heeft aangetoond hoe groot het commerciële belang is van de meeste betrokken buitenlandse legers, of ze nu vóór of tegen het

regime in Kinshasa zijn. Ook is duidelijk geworden welke relaties zij onderhouden met talloze rebellengroeperingen, onofficiële strijdgroepen en militieën.

De Verenigde Naties en andere lichamen hebben allerlei oplossingen gezocht voor de problemen van de DRC en haar burens. Een studie als deze kan niet anders dan betreuren hoe weinig er uit deze initiatieven gekomen is en aandringen op meer gezamenlijke internationale actie om een eind aan de problemen te maken. In deze context kan het geen kwaad de preambule van het Handvest van de Verenigde Naties uit 1945 te citeren:

Wij, de volken van de Verenigde Naties,

- vastbesloten komende geslachten te behoeden voor de gesel van de oorlog,
- en opnieuw ons vertrouwen te bevestigen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon, in gelijke rechten voor mannen en vrouwen, alsmede voor grote en kleine naties,
- en omstandigheden te scheppen waaronder gerechtigheid, alsmede eerbied voor de uit verdragen en andere bronnen van internationaal recht voortvloeiende verplichtingen kunnen worden gehandhaafd,
- en sociale vooruitgang en hogere levensstandaarden in grotere vrijheid te bevorderen,
- en te dien einde verdraagzaamheid te betrachten en in vrede met elkander te leven als goede naburen,
- en onze krachten te bundelen ter handhaving van de internationale vrede en veiligheid,
- en door het aanvaarden van beginselen en het invoeren van methodes te verzekeren, dat wapengeweld niet zal worden gebruikt behalve in het algemeen belang,
- en gebruik te maken van internationale instellingen voor de bevordering van de economische en sociale vooruitgang van alle volken,
- hebben besloten onze inspanningen te verenigen om deze doeleinden te verwezenlijken.

In werkelijkheid is in de Democratische Republiek Congo aan geen van deze doeleinden

voldaan terwijl in de aangrenzende landen er slechts weinig verwezenlijkt zijn.

Tot slot

Zestien maanden geleden verschaftte een bende zich met geweld toegang tot de Londense Millennium Dome in een poging voor 300 miljoen dollar diamanten van De Beers te stelen. In februari 2002 werden de leden van de bende de gevangenis ingestuurd; de langst opgelegde straf was achttien jaar. De rechter die het vonnis uitsprak, veroordeelde hun 'schandelijke' en 'professionele' overval. De media schreven dat, als deze overval geslaagd was, dit de grootste diamantdiefstal aller tijden zou zijn geweest. Maar zo is het niet.

Een stille en veel schandelijker diefstal van diamanten, groter dan die was voorzien in de Millennium Dome en even professioneel, vindt elk jaar plaats in centraal Afrika. Daar wordt zelden over geschreven. Honderdduizenden mensen zijn hierbij al omgekomen. Miljoenen ontberen de overheidsvoorzieningen die er wel hadden kunnen zijn als de diamanten waren verkocht via legale kanalen en hierbij waren belast. Geen enkele rechter spreekt zich hierover uit, geen van de daders belandt in het gevang, geen diamantair wordt aan de schandpaal genageld en geen enkele verloofde hoeft haar verlovingsring te missen.

Afkortingen

DRC:	Democratische Republiek Congo
MIBA:	Société Minière de Bakwanga
MLC:	Mouvement pour la Libération du Congo
RDC-Goma:	Rassemblement Démocratique Congolais-Goma
SADC:	Southern African Development Community
UNITA:	Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola
VN:	Verenigde Naties